

סימן קב

קיזוז בתשלומי נזיקין

א. תשלום כפול על נזק

לכאורה יש לדמות מקרה זה לאדם שביטח את רכושו בחברת ביטוח, ובא אחר והזיק לו. מצד אחד יש לומר שהמזיק חייב לשלם לו את דמי נזקו, והביטוח אינו מעניינו. אך מצד שני יש לומר שהמזיק יכול לטעון לו: מה הפסדתיך, הרי חברת הביטוח מפצה אותך בדמי הנזק? ואף כאן לכאורה יש לומר שהמושב טוען לחבר שניזק: מה הפסדנוך, הרי קיבלת את הפיצוי על חלק מערכו של הירק שניזק ע"י רכישת חציר במחיר מוזל?

בשור"ת הרי"בשמים (מהד"ת סי' רמ"ה, מובא בשור"ת הרצבי טור חו"מ סי' רל"ח) פסק שבמקרה כזה אין להוציא ממון מהמזיק. ולכאורה היה מקום להביא ראיה ממה שנאמר במסכת ב"ק (קט"ז ע"א):

בנא מיניה רב כהנא מרב ירד והציל (כששטף נהר חמורו וחמור חברו, והניח את שלו והציל את של חברו, והלה התחייב לשלם לו את דמי חמורו שיאבד) ועלה שלו מאליו. מהו?
אמר לו: משמיא רחימו עליה (ובעל החמור השני חייב לשלם למציל את דמי חמורו).

וא"כ לכאורה הוא הדין ברכוש מבוטח, התשלום שמשלמת חברת הביטוח הוא מין מתנה שהקנו לו מן השמים, ואין בה כדי לפטור את המזיק מלשלם את נזקו. אך על כך כתב בתשובת הרי"בשמים, שבשעה שהמציל ירד להציל את החמור של חברו, הפקיר את שלו, ואח"כ זכה בו מן ההפקר. מה שאין כן בביטוח, שהרכוש היה שלו כל הזמן; ומכיון שהוא לא ניזק כלל, שהרי חברת הביטוח משלמת לו את הנזק – אין המזיק חייב לשלם. (וכן כתב בקובץ

ראשי פרקים

שאלה

- א. תשלום כפול על נזק
- ב. תשלום נזיקין – מידה או דמים?
- ג. ביאור סוגיית "מיטב"
- ד. תשלומי צדקה ותשלומי נזיקין

תשובה

מסקנות

שאלה *

במושב תקומה החליפו צנרת ישנה בחדשה. כתוצאה מעבודות העפר נגרם נזק חמור לחלקת ירק שהיתה מיועדת להזנת הפרות של אחד מחברי המושב. סוכם שהמושב יפצה את אותו חבר על הנזקים שהסב לו. אולם הועלתה טענה, שמאחר והחבר שניזק קיבל תשלומי נזקו בקניית חציר לפרותיו דרך מזכירות המושב באשראי נוח (16% ריבית לשנה, אשר בשנים בהן היתה אינפלציה גבוהה נחשבה לאחוז נמוך), אין הם חייבים לו אלא את הוצאותיו עבור אותו חציר, ולא את הנזק המקורי; שהרי במקום אותו ירק שניזק לו, קנה חציר מוזל באמצעות המושב, ונמצא שהמושב שילם לו בכך חלק מנזקי החציר. מן הראוי להעיר, שאין המושב מאפשר קניית ירק מוזל דרך מוסדותיו אלא לצורך בהמותיהם של חברי המושב בלבד, ואין חברי המושב רשאים למכור ירק זה לאחרים. נמצא שמכיון שהיה חסר לו חציר, הוא זכה בחציר מוזל, ובכך כוסה חלק מהנזק. אלא שאפשר לטעון שפיצוי זה לא בא בתורת תשלומי נזיקין, שהרי גם אילו לא היה ניזק, אם היה חסר לו חציר, היה יכול לקנות אותו במחיר המוזל. האם יש לקבל את טענת המושב או את טענת התובע?

* כסלו תשל"ו.

שיעורים, כתובות סי' רי"ז).

אך באור-שמח (הל' שכירות פי"ז ה"א) פשט מאותה סוגיא בב"ק שבעל החמור השני חייב לשלם. וכתב שאין לומר כמו שכתב בהרי"ב בשמים (למרות שאינו מזכיר את תשובתו), שהפקיר את חמורו וזכה בו מן ההפקר. שהרי כאן הוא לא הפקיר את החמור אלא התייאש ממנו; ובייאוש – הנכס לא יצא מרשותו כל זמן שלא נלקח ע"י אדם אחר, כמו שכתב בנתי"מ (סי' רס"ב, ביאורים ס"ק ג').

אמנם יש להעיר שהמחנ"א (הל' זכיה מהפקר סי' ז') והגר"א מקובנא (שו"ת באריצחק יו"ד סי' כ"ג ענף ג"ד) חולקים על הנתיבות. אך לקמן (סי' קי"ב אות ב') כבר עמדנו על כך שגם לדעתם הייאוש אינו הפקר רגיל, והמתייאש יכול לחזור בו. וא"כ אין נפק"מ ממחלוקת זו. כמו כן הוכיח האור-שמח שהמזיק חייב, מן הסוגיא במסכת ב"מ (ל"ה ע"ב), שם נאמר שפעמים הבעלים משלמים כמה פרות לשוכר. וכגון שראובן שכר פרה משמעון למאה יום, וחזר והשאילה לשמעון עצמו למשך תשעים יום, ומתה באונסין אצל שמעון, ששמעון חייב לראובן תשלום כפול:

א. הוא חייב להעמיד לרשותו פרה, כדין כל משכיר פרה ומתה באונסין (עי' ב"מ ע"ח ע"א).
ב. הוא חייב לשלם לו את דמי הפרה ששאל ממנו, כדין כל שואל שחייב באונסין; ואילו ראובן אינו חייב לחזור ולשלם לו את דמי הפרה, כדין כל שוכר שפטור באונסין.

ובגמ' שם מבואר שאילו חזר ראובן ושכר את הפרה משמעון לשמונים יום, ושמעון חזר ושאל אותה ממנו לשבעים יום, ורק אז מתה באונסין – הרי שמעון חייב לשלם דמי שתי פרות, ובלבד שכלל הוא חייב לו שתי פרות לעשרה ימים. ולכאורה יכול שמעון לטעון לראובן: הלא נתתי לך פרה במקום הפרה ששאלתי ממך, ומדוע אצטרך לתת לך גם פרה לעשרה ימים? וע"כ יכול ראובן לטעון לשמעון: הפרה שנתת לי עבור השאלה, אינה נוגעת לשכירות; ואילו מישהו אחר היה שואל ממך את הפרה והיה

משלם לי פרה, האם היית נפטור מהצורך לתת לי פרה בשכירות? ולכן אתה חייב לשלם לי עבור עשרת הימים של השכירות שלה. עי"ש. וכן הוכיח הגר"פ פראנק (הרצבי שם) מאותה סוגיא, שהמזיק חייב לשלם. (וכן הקשה בקובץ שיעורים, כתובות סי' רי"ח, ונשאר בצ"ע).

להלכה, בתשובת הרי"ב בשמים רק דחה את הראיה מהסוגיא בב"ק, וכתב שמספק אין להוציא מידי המזיק; אך לא הוכיח להיפך, שפטור. והואיל ודעת האור-שמח והגר"פ פראנק היא שחייב לשלם בתורת ודאי ולא מספק, והוכיחו זאת מן הסוגיא בב"מ בנוסף לראיה מהסוגיא בב"ק – לכן נראה שהלכה כמותם, שהמזיק חפץ מבוטח חייב לשלם את דמיו לניזק, ומה שהניזק מקבל מחברת הביטוח אינו מעניינו. ולכן המושב אינו יכול לבוא בטענה זו אל הניזק.

מיהו יש לחלק. שהרי בנד"ד המושב הוא זה שאחראי לסייע לכך שלכל חקלאי יהיה מזון זול לבהמותיו, והוא גם זה שהזיק לו. וא"כ לכאורה הוא יכול לטעון שמן המכה עצמה הוא מתקן רטיה. אך לפי האמור לעיל מהסוגיא בב"מ, גם כאשר אותו אדם משלם לו פרה בשאלה, אינו נפטור מהשכירות, וכך יש לומר גם שהמושב לא נפטור מתשלומי הנזק.

ומסתבר שאין לראות את אותו ירק, שהחבר מקבל דרך מוסדות המושב, כתשלום נזיקין. אמנם כל המטלטלין "מיטב" הם, ואפילו סובין (ב"ק ז' ע"ב). אך מבואר (שם) בטעם הדבר: "דאי לא מיזדבן הכא, מיזדבן במתא אחרייתא". וכיון שירק זה לא ניתן למכירה לאחרים – הוא לא נחשב ל"מיטב". ואולי זאת היא כוונת התוס' (ב"ק ה' ע"א ד"ה הא תברה), שכתבו שכיון ששור תם אינו משלם אלא מגופו – הוא לא נכלל בין אבות הנזיקין, משום שכולם משלמים "מיטב" ושור תם אינו משלם "מיטב". וקשה, הרי כל המטלטלין "מיטב" הם, ואפילו סובין, ומדוע ייגרע שור תם מסובין? אלא יש לומר שכיון שע"י שמשלם מגופו נעשו המזיק והניזק

והפסידוה, והרי הוא חייב לשלם... או טענו שחפור שתי מערות, והוא אומר לא חפרתי אלא אחת... – הרי זה נשבע היסת על הכל.

ואינו נשבע שבועת התורה, משום שאין נשבעין על הקרקעות (ומקור דבריו בב"מ ה' ע"א). והראב"ד (שם) השיג עליו וכתב שאמנם אם תבע ממנו לכסות את החפירות, אינו נשבע אלא היסת; אבל אם תבעו לשלם לו את דמי הנזק, הרי זו ככל תביעות ממון, וחייב שבועת התורה כדין כל מודה במקצת. ומשמע שלדעת הרמב"ם הרי זו תביעת קרקע בכל מקרה, משום שתביעתו היסודית היא לכסות את הבורות ולא לשלם לו את ההוצאות. ומכאן משמע ש"לפי מידה משלם".

ג. כתב רש"י (פסחים ל"ב ע"א ד"ה כל היכא):

כשאכלה הוויא שוויא הך גריזא ד' זחי, והשתא כשמשלם שוויא זחא... ולא גרע משאר ממונא דחולין. שהדיינין גובין ממנו כשענת גזילה, כדכתיב: "אשר גזל" – כעין שגזל.

ומשמע שהדין כך רק בגלל גזירת הכתוב "אשר גזל" – כעין שגזל, שמשלם כשעת שבירה; אך בלאו הכי היה צריך לשלם כשעת תביעה.

החזו"א (ב"ק ס' ח' ס"ק ט"ו) דחה את ראייתו הראשונה של המחנ"א ואת הראיה השלישית: לגבי הראיה הראשונה – מהנהו שקולאי – כתב החזו"א (ד"ה ונראה) שחדברים נאמרו רק בין שיש לו שני מחירים: אחד בזמן השוק ואחד בכל ימות השנה. ולכן גובה התשלום תלוי במועד ההחזרה של דמי היין. לגבי הראיה האחרונה – מרש"י בפסחים – כתב החזו"א (ד"ה ובדינא) שרש"י לא אמר שזוהי גזירת הכתוב, אלא שזהו פירוש המילים "כאשר גזל" – כעין שגזל; כי סברה פשוטה היא שכך משלם. ובמקום אחר (ב"ק ס' ו' ס"ק ג' ד"ה והנה) דחה החזו"א גם את הראיה השניה של המחנ"א – משבועה על נזקי חפירת בורות, שיחזין ומערות – וכתב שהדין תלוי בשאלה כיצד היתה

שותפין בשור, ואין הניזק יכול לעשות בבשר כרצונו, וגם אינו יכול לטלטלו ולמוכרו במקום אחר, שהרי חציו משועבד למזיק – לכן לא הוי "מיטב", וצ"ע. (ומכיון שיש תירוצים אחרים לקושיא זו, אין ממנה הוכחה גמורה לענייננו).

ב. תשלום ניזקין – מידה או דמים?

אך יש מקום לדון במקרה זה שלפנינו, עפ"י חקירת הגמ' במסכת פסחים (ל"ב ע"א), העוסקת בתשלום על אכילת תרומה. וכך נאמר שם:

איבעיא לה: לפי מידה משלם או לפי דמים משלם? ... כי חיבעי לך, דמעיקרא שוויא זחא, ולבסוף שוויא ארבעה. לפי מידה משלם, דאמר ליה: גריזא אכל, גריזא משלם? או דילמא לפי דמים משלם: בזחא אכל, בזחא משלם.

וכן יש לחקור בתשלומי ניזקין: האם משלם לפי המידה שהזיק או לפי הערך הכספי של הנזק? ובנד"ד, אם נאמר "לפי מידה משלם", כיון שנתנו לו ירק אחר באותה כמות להזנת בהמותיו – נפטרו מחובת התשלומים כלפיו; אך אם נאמר "לפי דמים משלם", לא יצאו ידי חובתם עד שישלמו את השווי המלא של הנזק. והנה המחנה-אפרים (הל' נזקי ממון ס' א') כתב שבניזקין לפי מידה משלם; והביא לכך שלוש ראיות:

א. נאמר במסכת ב"מ (צ"ט ע"ב):

הני שקולאי דתברו חביתא דחמרא לחנוואה, ביומא דשוקא מידבנא בחמישה, בשאר יומי מידבנא בארבעה. אהדרו ליה ביומא דשוקא – מהדרו ליה חביתא דחמרא. בשאר יומי – מהדרו ליה חמישה.

זוהי גירסת הרא"ש. אבל הרמב"ם (הל' שכירות פ"ג ה"ג) פסק (עפ"י גירסתו בגמרא) שבשאר הימים עליהם לשלם לפי השער הזול. (מיהו רוב הפוסקים נקטו כדעת הרא"ש. עי' שו"ע ס' ד"ש סעי' ה' בהג"ה).

ב. כתב הרמב"ם (הל' טוען ונטען פ"ה ה"ב):

וכן החזופר בשדה חבירו בורות שיחזין ומערות

דלקמיה? הרי אין לממון אלא מקומו ושעתו (עי' ערכין כ"ד ע"א); וכן מוכח ממה שנאמר בגמ' (ב"ק ק"ה ע"א) בלשון השניה של רב פפא, שאמר: "לשמה תייקר לא חיישין!" ולכן כתב הרא"ש (קידושין פ"א סי' י"ז) בשם ר"י, שמה שחוששין שמא החפץ שניתן לקידושין שווה פרוטה במדי (קידושין י"ב ע"א), אין זה מן התורה אלא מדרבנן.

ד. הגמ' (ב"ק ז' ע"ב) ממשיכה ואומרת לתירוץ הסתירה שהעלה אביי:

וה"ג גבי ניקין, דיניה בעדיית. ואי אמר ליה איהו (הניזק): הב לי בינונית ספי פורתא - אמר ליה: אי שקלת כדינך, שקול; ואי לא, שקיל ביוקרא דלקמיה.

וקשה: מדוע דווקא כשהניזק רוצה בינונית יכול לומר לו שיטול כיוקרא דלקמיה, ואילו בעדיית לא יכול לומר לו כן? מה נפשך: אם ה"יוקרא דלקמיה" זהו השווי האמיתי - א"כ גם בעדיית יאמר לו כן; ואם לא - גם בבינונית לא יאמר לו כן. (ועי' חידושי הר"ם, ב"ק ז' ע"א ד"ה רמי, ודברי יחזקאל, סי' מ"ו סעי' ג', מה שכתבו בביאור סוגייתנו).

ונראה לענ"ד ליישב את הקשיים הנ"ל כך: בשדות וכרמים שאינו מוצא למוכרו, יש לומר שעיקר זמן מכירתו הוא בניסן, ורק מי שדחוק במעות מוכרו בתשרי. ונמצא, שאדם זה בעצם עשיר הוא, ורק כרגע אין לו כסף. וכבר כתב המאירי (שם ד"ה היה) שהדבר דומה למה שנאמר במשנה (פאה פ"ה מ"ד), שבעה"ב העובר ממקום למקום - מאכילין אותו לקט, שיכחה ופאה.

ונראה לענ"ד לומר בגדר הענין - שנותנים לו מתנות עניים אע"פ שאינו עני ממש אלא רק ברגע זה - שאין חיובו מדין צדקה אלא מדין "והחזקת בו", שהיא מצוה לסייע גם לעשיר שלא יהיה עני. וכמו שכתב הרמב"ם (הל' מתנ"ע פ"י ה"ז) בראש מעלות הצדקה. ומובן מדוע נותנים לו רק עד מחצה, כלומר, שמשלימים לו עד מאתיים זוז ותו לא, כדי להחזיקו שלא ייקרא עני. והוא הדין לבעה"ב העובר ממקום למקום, שרוצים למנוע ממנו את העוני, אפילו

התביעה: אם הניזק תבע את מילוי החפירות - אכן המזיק חייב למלא אותן; אך אם תבע כסף - הרי זו תביעת ממון. (ועי' ש, ד"ה ודברי, שפירש את דברי הראב"ד גם באופן אחר).

וא"כ הניזק הוא הקובע אם חובתו של המזיק היא "מדה" או "דמים".

ועיין אבן האזל (הל' טוען ונטען פ"ה ה"ב) שכתב שבזה נחלקו הרמב"ם (שם) והראב"ד (השגה שם): לדעת הרמב"ם, המזיק צריך להשיב לניזק את החפץ שהזיק לו, והתשלום הוא רק דמי החפץ. ואילו לדעת הראב"ד, מעיקרא לא התחייב המזיק אלא דמים. (עי' ש, היטב, שכתב שגם לדעת הרמב"ם לא תמיד חייב המזיק לתת חפץ, אלא כאשר הדבר לטובת הניזק. ועי' טבעת החושן, סי' ד"ש ס"ק א').

ג. ביאור סוגיית "מיטב"

ונראה שיש לפשוט בעיה זו מהסוגיא בב"ק (ז' ע"א ע"ב). ואלו הקושיות העולות בלימוד הסוגיא:

א. נאמר שם בתחילת הסוגיא:

רמי ליה אביי לרבא: כתיב "מיטב שדחור" והתניא: "ישב" - לרבות שווה כסף, ואפילו סובין?

- לא קשיא: כאן מדעתו, כאן בעל כרחו.

וקשה: מה הסברא לחלק בין אם משלם מדעתו לבין אם משלם בעל כרחו?

ב. עוד נאמר שם:

אלא אמר אביי: אלא כדמו, דתניא: הרי שהיו לו בתים, שדות וכרמים ואינו מוצא למוכרו - מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה... (ומסקינן): לא צריכא, דביומי ניסן יקרא ארענתא, וביומי תשרי זל ארענתא. והאי, הואיל ואיצטריכא ליה זוזי, זבין כדהשתא (בתשרי).

ופירש רש"י (ע"ב ד"ה זבין), שעכשיו קרקעותיו שוות מנה, ולכן משלימים לו עד מחצה, דהיינו עד מאתיים זוז. וקשה ממה נפשך: אם הוא עני - שיתנו לו אלף, ואם הוא עשיר - שלא יתנו לו כלום!

ג. קשה: מדוע מתחשבים בכלל ב"יוקרא

לשם תחליף לנכס שניזוק, ואינה חייבת להיות מדבר הניתן למימוש מידי.

זהו הדמיון בין צדקה לניזקין: הדין בצדקה אמור באדם שיש לו נכסים כעשיר, אולם כרגע אינו יכול לממש אותם, וזוהו הוא דומה לעני. חיוב צדקה הרגיל הוא רק כשהוא עני גמור בממון ובנכסים. אולם זה, מכיון שיש לו נכסים, אף שאינם בני מימוש כרגע – אינו זכאי לצדקה אלא כדי שנוכל לחלץ אותו מעונו הזמני, הנובע מכך שאינו יכול לממש כרגע את נכסיו. והוא הדין בניזקין: אם נותנים לו נכסים הראויים לשמש כתחליף לנזק, ונמצא כאילו לא ניזק – אין הוא זכאי לתשלומין אחרים.

זהו החילוק בין "מיטב" לבין קרקע בינונית: "מיטב" ניתן לו כדי שיוכל לממש את התשלום שקיבל מהר ככל האפשר (וכמו שאמרנו לעיל אות א', שגם סובין נחשבים ל"מיטב", כיון שניתן לממש אותם במקום אחר). שהרי אין הבדל אחר בין עידית לבינונית וזיבורית אלא ביכולת לממש אותם במהרה. לכן המזיק לא יכול לטעון לו שברצונו לחשב את ערך הקרקע כיוקרא דלקמיה. אך כשהניזק רוצה בינונית, סברה הגמ' לומר שהוא ויתר על זכות התשלומין ומעדיף את זכות המידה, דהיינו נכס בר קיימא שישמש לו פיצוי תמורת הנזק. לכן סברה הגמ' לומר שהמזיק יכול לטעון שיחשב לו את ערך הקרקע כיוקרא דלקמיה. (ועי' חידושי הר"ם, ז' ע"ב ד"ה וא"כ מישב, שממנו נלמד הבדל זה, אולם הוא לא הסביר את טעמו). ומובן מדוע לא יכלה הגמ' לומר כן גם בעידית שתיחשב כיוקרא דלקמיה.

מסקנת הגמ' היא: "שא"כ הורעת כוחן של ניזקין אצל בינונית". וכוונתה לומר שזה שהניזק הסכים לקבל במידה, אין הדבר אומר שוויתר על זכות התשלומין.

ואולי יש להסביר בכך את החילוק המופיע בגמ': "כאן מדעתו (סובין), כאן בעל כרחו" ("מיטב"). כשהמזיק משלם מרצונו מיד, ללא הטרחת הניזק וביה"ד, סימן הוא שהוא רוצה לפצות את הניזק על היזקו ולתת לו מיד תחליף

עוני זמני. ונמצא שהמחיר העכשווי של הקרקעות אינו שווין האמיתי, אלא מחיר זמני. ובעצם אינו עני, אלא שכרגע הוא עני באופן זמני; שהרי אין לו מה לאכול, ואין אנו מחייבים אותו למכור את קרקעותיו במחירי הפסד. ולכן חובתנו היא רק לפרנסו כדין בעה"ב העובר ממקום למקום, שחובה לפרנסו עד שיגיע למקומו. ואף כאן חובה לפרנסו עד שיגיע לזמן שיוכל למכור את קרקעותיו בשוויין.

ד. תשלומי צדקה ותשלומי ניזקין

ומכאן הדמיון בין שאלת הצדקה לבין תשלומי ניזקין. בתשלומי ניזקין יש שני גדרים: הראשון הוא גדר "מידה", שפירושו, זכותו של הניזק לקבל את החפץ הניזק כבראשונה, כאילו לא ניזק כלל. והשני הוא גדר "דמים", שזכותו היא לקבל את דמי החפץ שניזק. והדבר תלוי ברצונו, וכמו שכתב החזו"א (לעיל אות ב'). ונראה לומר שרצונו של הניזק הוא הקובע, לא רק משום שזכותו להעדיף איזו צורת תשלום שהוא רוצה, אלא משום שרצונו הוא קנה המידה לפיצוי הנכון על החפץ. כי בעוד שתשלומי נזק ניתנים להערכה אובייקטיבית, פיצוי הנזק להיחשב כאילו לא ניזק כלל תלוי בהערכה סובייקטיבית, בפרט כשאינו נותן לו בדיוק את אותו חפץ שניזק אלא דבר אחר תמורתו.

והנפק"מ בין שתי צורות אלו היא בזה שתשלומין בדמים דינם ככל ממון, שאין לך בו אלא מקומו ושעתו בלבד. מה שאין כן במידה, שהיא נתינת נכס אחר במקום זה שהוזק, שהיא לא חייבת להיות לפי ערכו באותה שעה, אלא גם כעבור זמן. שהרי נכס זה לא מיועד רק לשם תשלומין בשעתם, אלא לשם הישארות קבועה אצל הניזק גם לאחר מכן. ולכן יש צורך שהוא יסכים לראות בנכס זה פיצוי הולם לנזק, או שלפחות לפי דעתנו ראוי הוא להסכים לכך. ובמילים אחרות: תשלומין נועדו למימוש מיידי, ולכן הם חייבים להיות מדברים הניתנים למימוש מיידי ככל האפשר. ואילו מידה נועדה

ומה שאמרה הגמ' בב"מ (לעיל אות ב'), שסבלים יכולים לשלם לבעל היין חבית יין לפני יום השוק אע"פ שהיא שווה פחות מאשר ביום השוק עצמו – זה משום שזהו מחירה באותו יום, וגם אם היה משלם דמים היה משלם פחות. ומה שמשלמים יותר ביום השוק, הוא מכיון שלא שילמו לו עד יום השוק, הרי גרמו לו נזק, שהפסיד את מכירת היין. וגדרו של יין – שהוא מיועד למכור ביום השוק, וזהו עיקר הפסדו. וכמו שכתב החזו"א, שכך דרכו של יין לימכר ביום השוק. ואין ללמוד מדין למקומות אחרים.

מסקנות

- א. המזיק רכוש מבוטח, משלם לניזק את דמי הנזק למרות שחברת הביטוח מפצה אותו גם כן.
- ב. נתינת חפץ שאינו ניתן למכירה אינה מוגדרת כתשלומי נזק.
- ג. רצונו של הניזק הוא שקובע אם המזיק יכול לשלם לו בחפץ חלופי או שהוא חייב לשלם לו דמים.
- ד. בעל הבית עשיר העובר ממקום למקום ואין לו כסף בדרך – יכול לקבל מתנות עניים, אך נתינה זו היא מדין "והחזקת בו" ולא מדין צדקה.
- ה. מי שיש לו נכסים שערכם ירד באופן זמני – דינו כבעה"ב העובר ממקום למקום, ולכן לא נותנים לו אלא סכום מינימלי כדי שיצא מגדר "עני".

במקום הדבר שניזק, ולהביאו למצב שבו כאילו לא ניזק. אך כשהוא מטריח אותו ללכת לבי"ד ולגבות, סימן הוא שאינו מכיר בצורך לפצות את הניזק כאילו לא הוזק, אלא חוב הוא שמוטל עליו ומחכה הוא שיבואו לחייב אותו. לכן כשמשלם מרצונו, יכול לשלם בזיבורית; אך כשמשלם בעל כרחו, חייב לשלם מעידית כדין כל תשלומין.

ועיין תוס' (ב"ק צ"א ע"ה ד"ה וחייבו), שם מובאת מחלוקת בנושא: לדעת ר"ת אפשר לשלם דמי נזיקין בתמורה במקום החפץ הניזק; ומי שחטף מחבירו את ברכת השחיטה וחייב לו עשרה זוז על כל ברכה שמנע ממנו, יכול לתת לו תרנגולת לשחוט כדי לברך שתי ברכות. ואילו ר"י חולק וסובר שחייב לשלם כסף. אך אפשר לדחות ולומר שאינם חולקים בשאלה זו. אלא מכיון שהגזילה כאן היא "גזילת ברכה", ואין כאן גזל ממון, ואותם עשרה זהובים אינם אלא קנס – לכן נחלקו אם צריך דווקא זהובים או שדי בתרנגולת לשחיטה וכיוסי. אבל הדברים אמורים דווקא בכגון זה, שאין זה תשלום ממון אלא קנס.

תשובה

העולה מכל זה הוא שאין המזיק יכול להיפטר בתשלום חפץ אחר במקום זה שניזק כל זמן שהניזק אינו מסכים לכך, אלא חייב לשלם לו דמים. ולכן המושב אינו יכול להחשיב את האשראי הנוח, שנתן לו לקניית החציר, כחלק מן התשלום, ועליו לשלם את הנזק במלואו.